

— Ferenc Snétberger

Dne 16.5.2000 vystoupil Ferenc Snétberger v pražském paláci Lucerna v rámci prvního světového festivalu Khamoro. V polovině koncertu se posluchačům omluvil, že kvůli velkému vedru nemůže dále ručit za kvalitu hraní a že tedy další připravené skladby nebude raději prezentovat. Dojem z první poloviny představení a zodpovědný přístup k hudbě stačil v posluchačích probudit zájem o tohoto vynikajícího kytaristu se širokým stylovým záběrem. Při jeho návštěvě Prahy jsme se ho zeptali na rodinné zázemí, na hudební kariéru a na jeho současné preference v hudbě.

Podle jeho oficiální internetové stránky www.snetberger.de se Ferenc Snétberger narodil v roce 1957 v Salgótarjánu v severním Maďarsku (na hranicích se Slovenskem). Narodil se v hudební rodině jako nejmladší syn. Od třinácti let chodil na hudební školu, kde si získal vztah ke klasické hudbě, zvláště k Johannu Sebastianu Bachovi. Tento vztah se promítá až do současnosti a tvoří spolu s prvky džezu, flamenka, „Gypsy music“ a brazilskými tradicemi jeho osobní hudební syntézu. Doma je v celé střední a západní Evropě, a po hudební stránce se dá považovat za světoobčana. Sám v rozhovoru říká, že Romové mají „world music“ v sobě.

Můžeme se zeptat, kde jste vyrostl?

V Salgótarjánu – v severním Maďarsku – to je skoro na hranicích se Slovenskem.

Mluvili jste doma romsky?

Ne, naše rodina – my jsme Sinti. Moje maminka byla Romka, ale už před časem zemřela...

Existovaly nějaké kontakty mezi Vašimi rodiči a jinými Romy?

Jistěže, v Maďarsku to není žádný problém. V Německu to ovšem, jak vím, tak trochu problém je: Roma a Sinti jakoby stojí proti sobě. Jenže my jsme stejný národ, řekněme, se dvěma různými kulturami, lidskými vlastnostmi. Ale v Maďarsku ne, lidé to tak nepociťují. Ani já nevidím žádný rozdíl – jsme zkrátka všichni Romové.

Když Vaši rodiče mluvili s ostatními Romy, mluvili s nimi romsky?

Ne, bohužel ne. I pro mne je to velký problém, velká škoda. Já se romsky snažím naučit, chtěl bych to umět, ale je to strašně těžké. Strašně! Já umím několik jazyků, ale romsky ne. Je mi to taky trapné – lidé za mnou chodí, když například hraju na nějakém festivalu, tak za mnou lidé chodí a hned začnou romsky... A já jim vůbec neumím romsky odpovědět! Já jim jen říkám, že romsky neumím. A oni se pak na mě tak divně dívají...

| Foto: www.snetberger.de |

A co sintsky?

To trochu umím. Doma tak mluvila babička s mým tátou. Sintština je ovšem úplně jiná – a přece tak trochu podobná romštině. Jen je v ní mnoho německých slov.

Odkud pocházela babička?

Ze Štýrského Hradce, z Rakouska. Přicestovala tam. Moc přesně to nevím, ale přicestovala odněkud z Německa přes Rakousko. Proto se taky jmenuju Snétberger.

Rodiče bydleli v Salgótarjánu trvale, nebo také odněkud přicestovali?

Ne, můj otec se v Salgótarjánu už narodil. Můj dědeček ne, ten se narodil ve Štýrském Hradci. Můj otec je taky vynikající muzikant, taky hraje na kytaru. Ještě pořád hraje.

A dědeček?

Byl taky hudebník. Hrál na harfu.

Jak vy jste se k hudbě dostal?

To bylo docela jednoduché. Bylo to to nejhezčí v mém životě. My jsme doma po celý den neslyšeli nic jiného než hudbu. Hrál otec, hráli jeho přátelé – snad každý z tatínkových kamarádů byl hudebník. Každý hrál na nějaký nástroj...

Jen tak doma, pro sebe?

Doma, ale i venku. Otec se hudbou živil. Hrával každý den v baru. A dopoledne pracoval, protože nás bylo doma sedm dětí. Byly to těžké doby.

A všech sedm dětí hrálo?

Všichni umíme hrát, ale já jediný se věnuju hudbě opravdu profesionálně. Studoval jsem v Budapešti na Hudební akademii. Ale každý z nás má velké hudební nadání. Jenomže ostatní sourozenci je bohužel dál nerozvíjeli. Škoda.

Hrály i sestry, nebo jen bratři?

Já mám dva bratry a čtyři sestry a všichni umějí hrát. Všichni! Klavír nebo kytara – vždyť to byly naše hračky! Jiné hračky jsme jako děti neměli. Kytara byla vždy po ruce – jenomže byla jen jedna! Byla tatínkova a my jsme o ni pořád bojovali. Pořád jsme se kvůli té jeho kytaře prali. Můj bratr byl nejstarší, už na ni uměl docela dobře hrát, a tak ji vždycky dostal jako první. Já jsem si musel pár hodin počkat. Skoro všechno jsem odkoukal od táty. Tak jsem se zpočátku učil, a teprve když mi bylo asi třináct, začal jsem chodit do hudební školy. Studoval jsem klasickou kytaru.

V Salgótarjánu?

Ano, byla tam docela dobrá hudební škola. Můj učitel sice nebyl kytarista – to bylo legrační, na kytaru hrál jen trochu, ale uměl dobře vyučovat.

To byl gádžo?

Ano.

Ve škole byli také jiní Romové?

Ano, hodně. Ale v naší třídě jsme byli jen dva. A vládl tam neuvěřitelný rasismus. A proto mám v sobě něco proti Maďarsku. Pořád to ve mně je. Je tam samozřejmě mnoho hodných lidí, mám tam dobré přátele, ale s tamější mentalitou se nějak nemůžu srovnat. Jako dítě jsem měl opravdu mnoho špatných zkušeností.

Můžete dát nějaký příklad?

Jako dítě si to člověk ani neuvědomuje. Neuvědomuje si, že je jiný. Ale později... bylo to opravdu zlé. Když třeba ve škole někomu něco chybělo – guma nebo propisovačka – vždycky to byl Ferenc, ten Snétberger, ten cikán, kdo to sebral. A já přitom vůbec nic nesebral! Tak

jsem to pak říkal doma mamince. A začal jsem si uvědomovat, jaký rasismus panuje vůči Romům.

I v hudební škole?

V hudební škole jsem nikdy žádný problém neměl, tam jsme byli nejlepší žáci. A já na to byl patřičně hrdý. Pro mě znamená hudba strašně moc. Je pro mě strašně důležitá. Hudba mě taky dostala z toho bahna, z toho nezáviděníhodného postavení cikána. Hudba mi vždycky moc pomáhala. A doposud pomáhá.

Kolik Romů chodilo do hudební školy?

Hodně. Nevím přesně kolik, ale hodně. Klasickou kytaru jsem studoval jediný, ale mnoho Romů se učilo na housle a na jiné nástroje. Maďarsko je tím proslulé. Je tam mnoho talentů.

Hudebníci byli v Salgótarjálu jen Romové?

Jenom Romové. Absolutně všichni byli Romové.

A Sinti?

Sintů byla v Salgótarjálu jen naše rodina a kromě nás tam byli ještě Junghausovi. Taky německé jméno.

Vy jste bydleli přímo ve městě?

Ano, ve městě. Salgótarján je takové malé městečko – a strašně škaredé. Přestavěli ho za komunismu v 50. letech – něco nemožného! Měli jsme jednu místnost. Vlastně jeden a půl – a bylo nás sedm dětí, máma, táta a babička. Úplná katastrofa. Jedna místnost pro sedm dětí! Když mi bylo asi deset let, dostali jsme nový byt. Docela hezký dvoupokoják, 50 metrů čtverečních. To byl pro nás úplný luxus.

Dovolte nám vrátit se ještě k hudbě. Hrál jste taky na nějaké jiné nástroje, nebo jen na kytaru?

Ne. Sice jsem trochu hrál na bicí – a doma si na ně dodnes rád zahraju, ale jinak na nic. Táta hrál, když byl mladý, taky na trubku a na harfu. Teprve pak na kytaru.

Jak na tom jsou romští profesionální hudebníci dnes? Mají šanci se uživit?

U mne to trvalo trochu déle, ale dnes jsem v Maďarsku velmi známý. Když jdu po ulici, zastavuje mě mnoho lidí a žádá o autogram. Už osm let jsou i velké koncertní síně vyprodané. Jenže předtím jsem dlouho neúnavně pracoval a snažil se, natočil mnoho desek, zkrátka nevzdával

| Foto: www.snetberger.de |

jsem se. A vidím třeba v Maďarsku, kolik je tam talentovaných Romů. Neuvěřitelné množství. A v Maďarsku jsou také dvě vynikající velké hudební školy – jednak Džezová akademie a jednak Hudební akademie Franze Liszta. To je opravdu špičková škola. Studuje tam spousta, spousta Romů. Opravdu spousta. Spousta Romů hraje jako profesionálové vážnou hudbu – to lidé vůbec netuší!

Jaký je podíl Romů na profesionální hudební scéně v Maďarsku?

Samozřejmě! Strašně moc. To jsou ti nejlepší hudebníci. Já to vím, protože ty

lidi velmi dobře znám. Například džez v Maďarsku – tam je 80 – 90 % Romů.

A v oblasti vážné hudby?

Ve vážné hudbě taky, ale ne zase tolik. Přesto je jich taky hodně. Studují na Hudební akademii a pak se snaží studovat ještě někde dál v zahraničí. A daří se jim. V hudbě se jim – zaplatť pámbůh – opravdu daří. V oblasti džezu je to neuvěřitelné!

V Německu například hrají pořád ten stejný styl – takový reinhardtovský. Hrají to i malé děti – pořád to stejné, ale v Maďarsku jsou už různé směry: moderní, tradiční, avantgarda... Zní to fantasticky. Je to úplně ojedinělé. To se ve Španělsku například nenajde. Byli jsme také ve Španělsku – tam hrají jen flamenco, nic jiného.

A co pop-music nebo jiné druhy hudby?

Taky je jich pár, ale ne tolik.

Jak hrají olašští Romové? Například Kalyi jag?

Ano, ti jsou naprosto originální! Hrají starou romskou hudbu. Malinko jinak, ale inspirují se jí velmi dobře. Já tuhle romskou hudbu trochu znám. Tuhletu opravdu romskou hudbu, tu starou, lidé vůbec naznají. Lidé znají to, co slyší v restauracích, znají Gypsy Kings, ale to vůbec není romská hudba. To je pop – říkáme tomu gypsy-pop. Ale to nemá nic společného s opravdovou romskou hudbou.

Já jsem napsal pro kytaru a orchestr jednu skladbu – je to moje poslední CD – jmenuje se „For my people“ – pro mé lidi. A tam je zpracováno jedno takové malé téma z mého dětství. Je to taková melodie, kterou zpívala moje babička. Je to moc pěkné, neuvěřitelně pěkné! Já jsem se jí vždycky ptal: „Co je to?“ Nevěděla. Možná je to dvě stě let stará píseň.

Babička také hrála?

Ne, zpívala. Jen tak doma. A já ji moc rád poslouchal. Nádherně zpívala. A když jsem pak měl možnost hrát s orchestrem, řekl jsem si: Vida, to je příležitost! Zkusme to, jak to bude vypadat pro kytaru a orchestr! A dopadlo to moc dobře s tím budapeštským orchestrem Franze Liszta! Fantasticky! Už jste to slyšeli? Škoda. Určitě si to musíte poslechnout! Je to na té mé desce „For my people“.

Otec ještě žije?

Ano, a maminka už ne. Ta už bohužel před pár lety umřela. Byla moc nemocná. Táta pořád ještě hraje. Telefonujeme si skoro každý den. Už je v důchodu.

Je sám?

Kdepak! Není sám, pořád u něho někdo je – buď sestra, nebo bratr...

Ostatní vaši sourozenci žijí v Salgótarjánu?

Všichni tam žijí. Jen já jediný tam nežiju. Tatínek nám předal všechno, co uměl. Předehrával a říkal: „Nastav ucho!“ A to je ta nejlepší škola, jaká existuje. Studoval jsem pak na akademii, ale musím upřímně říct, že jsem se tam nenaučil nic víc, než co jsem už uměl. Hudba se nedá vyučovat. Alespoň ta opravdová hudba. Noty – to jsou jenom noty. Člověk musí vidět, co je za nima. Musí vidět dál.

Ale dnes občas pracujete s notami?

No samozřejmě, když píšu skladby.

Vy je zapisujete do not?

No samozřejmě. Vždyť jsem to studoval. Když si například chci koupit nějaké noty, tak já si je neprohlížím očima, ale hned mi to zní v uších. Kupuju asi takhle: Aha, to je docela dobré, tenhle kousek je O.K. A koupím to. Je ovšem mnoho hudebníků, kteří to neumějí. Zaplatí 30, 40 i 50 marek za noty, přinesou si je domů, zahrají si to a zjistí, že to zní příšerně.

Co si myslíte, udrží se ta hudební tradice ve vaší rodině?

Mám jen jednoho syna – a ten pochopitelně taky hraje. Když mu byly tři roky, neslyšel nic jiného než džez. Mám jednu nádhernou nahrávku od svého syna – zpíval spolu s Ellou Fitzgeraldovou. Samozřejmě ne živou, ale poslouchal její nahrávku a zpíval spolu s ní. Bylo mu pět roků – něco neuvěřitelného! Ta její sóla – jak ona zpívala! Mám teď doma malé studio – vypálil jsem si to na CD.

Dnes hraje syn na bicí, začal se saxofonem a mám dojem, že mu to půjde moc dobře.

Jak je starý?

Je mu šestnáct, je také dobrý u filmu – jako herec. Hrál už v několika filmech, dokonce i hlavní role. Jenom ta škola!!! Já byl ve škole taky slabý, ale v Německu je to zlé. Když řeknu, že můj syn se do téhle společnosti nehodí, že se nehodí do téhle školy, tak se na mě lidi koukají jako na blázna. Ale je to tak. Jsou lidé – jako můj syn – kteří školu prostě nenávidí. Nenávidí to. A co mám dělat? Je jinak opravdu nadaný.

Vaše žena je také Sintka?

Ne, Němka. Ale zná Romy líp než já. Je mou manažerkou i manželkou. Pracuje pro mne. Můj syn si toho ani moc nevšiml, že je vychováván dvojjazyčně. Já jsem s ním mluvil maďarsky, on mi maďarsky odpovídal, moje žena zase německy – a on mluví německy fantasticky!

Kolik vám bylo, když jste opustil Maďarsko?

Bylo to v roce 1988. Ještě před změnami. Moje žena pochází samozřejmě z východního Německa. Koncertoval jsem v Berlíně – v Západním Berlíně – a tehdy jsem to město viděl poprvé. Byl to pro mě šílený kulturní šok: tolik různých lidí pohromadě – z Portugalska, z Afriky... celý svět tam byl! A tak jsem si pomyslel: Když je možnost vycestovat, žít v nějakém jiném městě nebo zemi, pojedu do Berlína! Je to tak mezinárodní město, že se nikdo nekouká na to, jestli jsem Cikán nebo Turek, Arab nebo Žid, anebo černochoch... V Berlíně je to jedno. Ovšem jenom v Berlíně, třeba u Wannsee je to strašné. Tam vládne rasismus.

Ještě by nás zajímalo toto: Dříve hrávali Romové v kapelách, a vy teď hrajete sólo.

Jistě, já jsem to vystudoval. Začal jsem hrát klasickou kytaru a hraju ji doposud. Je tak nádherná literatura pro klasickou kytaru! Mě kytara vždycky fascinovala. Dají se na ni hrát různé hlasy naráz – dva, tři, čtyři, když to někdo dokáže... A proto jsem už zkoušel tu svou hudbu takhle hrát. Jenže já hraju pořád ještě často s orchestrem nebo v triu. Na jedné desce mám nahrávku s fantastickým hostem – Markusem Stockhausenem, synem Karlheinde Stockhau-

sena. Byl mým hostem a nahráli jsme spolu desku. Měli jsme spolu několik koncertů v Itálii – a to už je nějaký hudebník!!!

Já zkrátka hraju v různém složení – nejen sám.

Váš otec hrál v kapele?

Ano, můj otec hrál v baru – každý večer. Byl to takový taneční bar, kam chodili lidi tančit. Bylo mi asi šestnáct nebo sedmnáct, vzal jsem si kytaru a šel jsem s tátou hrát do toho jeho baru. Bylo to fantastický. Tam jsem si totiž mohl vyzkoušet všechno, mohl jsem dělat chyby – nikdo to nepoznal! To byla škola!

| Foto: www.snetberger.de |

A v jakém obsazení jste hráli?

Byl tam kontrabas, klavír, bicí, kytara a ještě jedna kytara. Hráli jsme džez. Už jako dítě. Táta pořád hrál něco na způsob Djanga Reinhardta nebo West Montgomeryho, Jimma Halla nebo Joe Passa.

Hrál někdo klasickou cikánskou hudbu v barech? Cimbálovku?

Můj otec ne. Když byla nějaká svatba takhle o víkendu, tak hrál kytarový doprovod. Ale ta cikánská hudba, čardáše, při kterých se tancuje, ta se tam slyší ještě pořád. Ale táta hrál v baru spíš bossa-novu, brazilskou hudbu, džez, Djanga Reinhardta a takové věci. Naštěstí!

Odkud tuhle tradici přejal? Proč nehrál klasickou cikánskou hudbu?

Slyšel to v rádiu a byl to vynikající kytarista. Cikánská hudba nedává tolik možností vyzkoušet si kytarové umění. Zvolil si zkrátka tuhle brazilskou hudbu. A když to tak vezmem, my Romové pocházíme z Indie. Máme tedy v krvi tuhle World music, světovou hudbu, máme v krvi všechno. Ze všech zemí jsme něco převzali a něco také předali. V naší hudbě je to slyšet. Ale ne v restauracích, ne v čardáších. V pravé romské hudbě je slyšet Indie docela jasně.

Sinti, Romové – to není stejná hudba. Sinti hrají spíše džez – Djanga Reinhardta nebo ten starý džez, Beebopp, zatímco Romové hrají spíš folklorní hudbu. Spíše folklor. A já se

pokouším ve své hudbě obojí kombinovat: klasiku, pochopitelně romskou hudbu, brazilskou, všechno. Dělam zkrátka World music, snažím se o to. A zní to dobře, musí to být originální.

Zkoušel jste také hrát flamenko?

No samozřejmě! Byl jsem měsíc v Seville a tam jsem mluvil s mnoha Romy a taky jsem s mnoha z nich hrál. Oni jsou opravdu úplně jiní. Jsou uzavření, opatrní. Jsou opravdu jiní než my.

Zkoušel jste hrát také indickou hudbu?

Byl jsem i v Indii. Byl to takový velký festival, trval déle než měsíc. Byl to velký džezový festival. Byl jsem tam s triem – ale kolegové byli Maďaři, ne Romové. S pár Romy jsem se tam ale taky sešel. Cítil jsem se tam jako doma, pro mne to nebyl žádný problém. Ti dva gádžové – jeden hrál na bicí, druhý byl saxofonista – se tam cítili trochu jako turisté, ale pro mne to nebyl žádný problém.

Hrajete raději s Romy nebo s gádži?

To je úplně jedno. Když je někdo dobrý, máme společnou řeč – hudbu. Ale i lidsky. Mám také mnoho židovských přátel. Ono je opravdu jedno, jestli je někdo Žid, černoš nebo Rus, musí ovšem být dobrým člověkem. A to se hned pozná. Hudebník je ale něco jiného. Pokud se někdo opravdu vážně, do hloubky zabývá hudbou, tak má jinou mentalitu. Hudba je opravdu mezinárodní. Tam je jedno, jestli ji provozují Romové nebo černoši. Já jsem mluvil a hrál s tolika různými lidmi a nikdy mezi námi nenastal žádný problém. Opravdu nikdy. Žádný. Hudba je něco velkolepého.

Jezdím často – skoro každý rok – do Itálie nebo do jižní Francie. A беру si pochopitelně s sebou kytaru. Já rád jezdím pod stan. A přijíždí tam vždycky také mnoho Sintů – a tak hrajeme spolu. Já hraju tuhle sintskou hudbu, a i když s těmi lidmi nemůžu dost dobře mluvit, hudba je pro porozumění obrovská pomoc.

Resumé

An interview with Ferenc Snetberger.

The interview was conducted in May 2000, when Ferenc Snetberger performed at the first Khamoro festival in Prague's Lucerna ballroom. He is a highly respected guitarist with a very broad repertoire. Born in Hungary in the town of Salgotarjan on the border with Slovakia, he went to music school from the age of 13, acquiring a love for

many different musical genres, from classical to jazz and "Gypsy music". In the interview he talks about his family, his musical career and his musical tastes.

He explains that he is half Rom, half Sinti. At home they did not speak Romany, but he does speak a little Sinti. He deeply regrets not being able to speak Romany. His grandparents came from Graz in Austria, which explains his German name. They were one of only two Sinti families in the town.

Music was a central part of their life. He was the youngest of 7 children. All played instruments and his father lived from music. Of the children only Ferenc is now a professional musician. He studied at the musical academy in Budapest. As children they had musical instruments instead of toys, and they used to fight to be able to borrow their father's guitar. Ferenc learned by copying his father, and only later did he learn theory – when he was at music school, studying classical guitar. He says that, in a way, the academy did not teach him anything that he did not already know.

He points out that there were many Roma at the musical academy in Salgotarjan, and that they were the best pupils. Ferenc says they were proud of this as it helped to undermine the negative stereotype of the Gypsy. He says that there was much prejudice and discrimination in Hungary.

Ferenc is now well known in Hungary. He says that people often recognize him in the street and stop him for his autograph. He adds that there are many other talented Roma musicians in the country – and that the two great schools, the Jazz Academy and the Franz Liszt Academy have many Roma students, a fact that not many people realize. There are many Roma who are professional classical musicians.

In Hungary, he says, jazz is 80 to 90 percent Romany. In Germany they all play a kind of Reinhardt style, but in Hungary there are several different lines – modern, traditional and avant-garde. This makes Hungary special. You do not get that in Spain, where they play just flamenco.

He mentions that his wife is from East Germany. The family left Hungary in 1988, just before the fall of communism. When he had a concert in West Berlin it came as a shock. There were so many different nationalities living together in one place. It made him decide that this was where he wanted to be.

His 16-year-old son is also a musician and a film actor.

Ferenc takes an interest in traditional Gypsy music. He says that on his latest CD he has one composition, which works up a theme from his childhood. He heard his grandmother sing it, but she herself did not know where it came from. It could be 200 years old.

Ferenc talks about the fact that he is a solo musician. But he adds that he does also play with others, such as Markus Stockhausen, the son of Karlheinz Stockhausen, with whom he has made recordings and played several concerts.

Ferenc's father was in a band that performed in a dance bar, and when Ferenc was 16 or 17 he went and played with him. They would play jazz, but not traditional Gypsy music. He would play Bossa-Nova, Brazilian music, jazz, Django Reinhardt – traditional Gypsy music did not offer the same scope. Ferenc concludes that this eclecticism is not surprising. Roma came from India and have "World Music" in their blood. They took something from each country they lived in and gave something to each, and this is reflected in their music. This is also a reason why he does not perform just with Romany musicians.

David Vaughan

Romano džaniben – jevend 2005

Časopis romistických studií

Vydává o. s. Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300

Šéfredaktorka: Milena Hübschmannová
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadílková
Technický redaktor: Peter Wagner
Sazba: Petr Teichmann
Tisk: PBtisk, Příbram

Recenzovali:
PhDr. Renata Weinerová, CSc. a Mag. Dr. phil. Dieter Halwachs

Produkci zajišťuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz

Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 140 Kč
Roční předplatné: 280 Kč (včetně poštovného a balného)

ISSN 1210-8545
Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků nemusí být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.